

Spodbuda in izziv

Helga Glušič

Filozofska fakulteta, Ljubljana

Tretja knjiga *Slovenske književnosti*, v kateri sodeluje skupina osmih avtorjev, je naletela na izjemno močan odmev strokovne javnosti (v obliki »skupinske« kritike v reviji Literatura ter posebnega srečanja nekaterih literarnih zgodovinarjev in kritikov v organizaciji Društva za primerjalno književnost). Kaže, da gre v resnici za živo zanimanje vzbujajočo publikacijo. Knjigi je s to pozornostjo nedvomno ustrezno, kajti zagotovljena ji je mnogo večja prepoznavnost, kot bi ji jo mogla prisoditi mimogrede navržena ocena z dandanes na široko zlorabljeno oznako »vrhunski dosežek«.

Glede na to, da je predmet knjige pregled sodobne slovenske književnosti, se je potrebno zavedati, da je njen predmet obravnave posebej občutljiv, najprej zaradi svoje obsežnosti, strokovno pa predvsem zaradi odprtosti, nedokončanosti in aktualnosti literarnega dogajanja. Poglavlje o sodobni književnosti je zaradi tega precej trši oreh za literarno vedo kot obravnava starejših obdobj. Svojčas se te občutljive snovi znanost iz načelnih metodoloških razlogov ni hotela dotikati.

V ta del celotne edicije *Slovenske književnosti* je pozornost posebej močno usmerjena tudi zaradi sodelovanja različnih generacij raziskovalcev, tako predstavnikov starejše in srednje kot najmlajše generacije literarnih zgodovinarjev, kar pogojuje raznoliko raziskovalno metodologijo ter idejne in literarnoteoretične poglede in postopke. Zaradi tega je bil izziv pri oblikovanju izhodišč za skupno delo zelo verjetno še večji.

Za uporabnikovo pričakovanje je to dejstvo lahko moteče (glede na različni obseg posamičnih poglavij, izbor in metodologijo obravnave gradiva in strokovno terminologijo), z optimističnejšega zornega kota pa je knjiga zaradi raznovrstnosti pristopa h gradivu še celo bolj zanimiva in poučna.

Druga pomembna posebnost knjige je vsebinska razširitev pregleda. Najprej je to vnos posebnega poglavja o slovenski mladinski književnosti, ki se prvičkrat v zaokroženi obliki, s historičnim in tipološkim prikazom gradiva, pojavlja v ediciji literarnozgodovinskega pregleda. Koristna novost pa so tudi strokovni pregledi v dodatnih poglavjih o slovenskih sodobnih literarnih revijah in programih, literarni vedi in kritiki ter o prevajalstvu in prevajalcih. Temeljna poglavja o poeziji, prozi, dramatik in mladinski književnosti so tako dopolnjena z dragocenim informativnim gradivom, ki omogoča široko uporabnost publikacije kot študijskega gradiva.

Ob kritičnih pripombah k osrednjim poglavjem, ki so jih zadele najpogostejše kritične pripombe, poudarjajoč predvsem neskladnost obsega pri obravnavi posameznih zvrsti, neusklajen obseg predstavitev posameznih pojavov in še posebej očitek nepopolne obravnave najaktualnejšega dogajanja v književnosti (opustitev manj pomembnih piscev ter nekaterih mlajših avtorjev).

Vse omenjene kritične točke so neovrgljive šibke točke vsakega in vsakogaršnjega ukvarjanja s sodobno književnostjo in so pogojene z neobvladljivo količino književne produkcije, njenega širokega razpona glede na umetniško vrednost in žanrsko neenakost. Med najizrazitejšimi ovirami pri raziskovanju tega gradiva je skrčena časovna distanca, ki onemogoča objektivnejši razločevalni izbor.

O literarni ustvarjalnosti zadnjih dveh desetletij je sicer mogoče informativno poročati, posamezna besedila tudi interpretirati ali dekonstruirati, ugotavljati usmerjenost posameznih poetik in na koncu napisati seznam vseh avtorjev in izšlih književnih del.

Tovrstno gradivo bi mnogo lažje kot skupina posameznikov obvladala večja institucija s stalnimi, strokovno ustrezno pripravljenimi raziskovalci, ki bi na osnovi skupaj izdelanega standardnega teoretičnega in idejnega izhodišča opravili temeljito sprotno zbiranje, opisovanje, analizo in razvojni pregled dogajanja v nacionalni književnosti, podobno kot se to dogaja ob nastajanju leksikalnih in enciklopedičnih del. Svoje delo bi institucija sproti dopolnjevala z novimi zvezki in tako gradila »uradno« ali »akademsko« publikacijo, ki bi se uporabljala kot dokumentarno in informativno gradivo za kasnejše posamične monografske študije, v katerih bi se lahko uveljavili različni raziskovalni postopki. Edino tako bi bilo mogoče izdelati skladno, tehnično in metodološko uravnoteženo ter temu ustrezno z vrednostno presojo dopolnjeno celotno gradivo po časovno-razvojnih, tipoloških, stilnih in umetniško-oblikovnih lastnostih.

Metodična in terminološka raznovrstnost, izbor gradiva in njegovo vrednotenje so v *Slovenski književnosti III* zaradi osebnega avtorskega načina za bralca verjetno celo zanimivejši od strogo »uradne« strokovne zakoličenosti gradiva. Spodbujajo ga k novemu branju, k dialogu, k dopolnjevanju (naštevaju najnovejših, nedavno izšlih knjig) in ne nazadnje k ustvarjalnemu zavračanju zapisanega.

V osebnem raziskovalčevem pristopu se namreč izraziteje pokažejo najbistvenejše lastnosti literarne umetnine, zaradi katerih se ta razlikuje od vseh drugih razumsko in objektivno izmerljivih predmetov: vsebinska širina, večpomenskost, idejna prikritost, razsežnost duhovnih in domišljij-skih prvin in stilnih iznajdb, ki osmišljajo nedvoumno določljive formalne in idejno-snovne podatke.

Z osebnim pristopom h gradivu je tesno povezano predvsem specifično omejevanje gradiva oziroma izbiranje literarnih pojavov po osebnih vrednostnih merilih. To postane še izraziteje prav v sodobnem času (z močnejšo komercializacijo založništva) ob množini literarnih besedil lahke književnosti in ob tržno uspešnih prigodniških izdelkih. Poseben izziv za izbor in raziskavo so zanimivejši mladi avtorji, katerih književni razvoj je šele v zgodnji fazi in jih še ni mogoče literarnovedno prepoznati in določiti na osnovi prvih knjižnih izdaj, čemur se je seveda težko odpovedati v primeru, ko napovedujejo vznemirljivo in sugestivno ustvarjalno osebnost. V omenjenih primerih je kljub dobremu strokovnemu premisleku mogoče zgrešiti pravo pot, ki se ji bo še vedno mogoče približati v naslednjem poskusu.

V našem domačem naravnem okolju je osebna raziskovalna odločitev za ožji izbor obravnavanih literarnih pojavov nemudoma razglašena za

hudo napako. V raziskovanju sočasnega literarnega dogajanja pa mora biti tak očitek dejansko že vštet v rizičnost samega početja, saj se to ukvarja z izjemno občutljivim gradivom.

Moje razmišljanje se omejuje na poglavja o pripovedni prozi. Gradivo je razvrščeno v tri poglavja, v poglavje Pripovedna proza in v del poglavja Književnost v zamejstvu in zdomstvu ter v zaključenem poglavju Mladinska književnost, ki seveda vključuje tudi mladinsko pripovedništvo. Mladinska književnost ima nekaj posebnosti (določen naslovnik, problem vzgojnosti, tradicionalnost zvrsti in vrst) in morda navidez res ne sledi osrednjim literarnim tokovom. Če bi primerjali tematske, vsebinske in idejne prvine, bi opazili, da se tudi mladinska književnost vključuje v razvojne silnice literarnega dogajanja. A raziskovalci mladinske književnosti so se osamosvojili in uspešno razvili svoje specifično literarnovedno območje.

Manj sprejemljivo je ločevanje pripovedne proze (poglavje obravnava pisce v matičnem slovenskem prostoru) in književnosti v zamejstvu in zdomstvu, ki obravnava poleg poezije in dramatike tudi tržaško, koroško (v Avstriji) in zdomsko pripovedništvo (delo povojne politične emigracije, a brez ostale izseljenske književnosti). Verjetno se je to zgodilo zaradi preproste rešitve, saj je avtor snov objavil že v posebni knjigi (Trst, 1972) in verzijo gradiva ponovil v *Zgodovini slovenske književnosti* (1972). V *Slovenski književnosti III* je isto gradivo sicer predelano, močno skrajšana verzija pa je dopolnjena tudi z nekaterimi novimi podatki. Literarna dela, pisana v slovenskem jeziku, sodijo v skupno poglavje in ni prepričljivih razlogov za ločevanje gradiva na matično, zamejsko, zdomsko ali izseljensko. Kljub mejam in razdaljam vsa literarna dela slovenske književnosti (ne glede na geografske ali ideološke razlike) rastejo iz iste jezikovne, literarne in duhovne tradicije ter so v vsakem pogledu del skupne narodove kulture.

Kakšen bi bil popolni, nadvse uporabni in zanimivi, vsem ustrezni pregled sodobne slovenske književnosti, ki je eno izmed težjih območij literarne stroke zaradi nepreglednosti s časovno distanco nepresejanega gradiva, navideznosti stilnih tokov, ki ne prihajajo in ne izginjajo v rednih generacijskih ali modnih tokovih, temveč se prepletajo – vznikajo in izginjajo, se vedno znova vračajo in se delajo, da so novi, tako, da lahko skoraj predvidimo, kaj bo sledilo sedanjemu ...? Standardni model bo vedno beležil časovne okoliščine, zanimivo avtorjevo biografijo in potek nastajanja literarnega pojava, žanrsko oznako in stilno izdelanost, strukturne novosti ter tematsko raznovrstnost gradiva. Temu racionalnemu strokovnemu okostju naj bi sledil razlagalni del, študija o umetniškem besedilu, prepuščena občutljivosti in razgledanosti poznavalca, s katero bi se lahko udejanil spekter različnih avtorskih pogledov. Mnogo tega zajemajo tudi poglavja *Slovenske književnosti III*.